

1. TEORĒTISKĀ SESIJA

Lektors: Lorenzo Todone

Izaicinošas uzvedības definēšana

2023. gada 6. septembrī,
plkst. 13:00–16:00

Kā saprast uzvedību?

How to understand Behavior?

Lorenzo Todone
MsEd-BCBA

Šajā kursā apskatītās tēmas

- Kas ir izaicinoša uzvedība?
- Kā mēs varam noteikt izaicinošas uzvedības cēloni (vai funkciju)?
- Kāda veida intervences var tikt izmantotas?
- Kā es varu izveidot intervenci savam skolēnam?
- Kā es varu novērot, vai uzvedība uzlabojas?
- Padziļināt izpratni par izaicinošu uzvedību, tās cēloņiem un iespējamajiem risinājumiem

Ievads

- Problemātiska uzvedība (t.i., dusmu lēkmes, sevis ievainošana, kliegšana, nepakļaušanās un agresija) ir kļuvusi par vienu no aktuālākajām problēmām skolās
- Tiek lēsts, ka aptuveni 12-22 % skolēnu uzvedība ir problemātiska (Adelman & Taylor, 2002; Ducharme & Shecter, 2011)

Izaicinoša uzvedība

Lai jebkura izglītības vide būtu efektīva mācību vide, ir svarīgi izveidot sociālo kontekstu, kas veicina un atbalsta efektīvu mācīšanos un iesaistīšanos

Izaicinoša uzvedība

Diemžēl problemātiskas uzvedības klātbūtne var apdraudēt tāda sociālā konteksta attīstību, kurā var notikt efektīva mācīšanās un prasmju attīstīšana

Kas ir izaicinoša uzvedība?

Izaicinoša uzvedība ir dažādas uzvedības izpausmes, ko personas ar invaliditāti vai bez tās var izrādīt, lai panāktu savu vajadzību apmierināšanu

Kad uzvedība jādefinē kā izaicinoša un problemātiska

Lielākoties skolas un skolotāji par problemātisku uzskata uzvedību, kura:

- apdraud skolēna drošību
- apdraud citu skolēnu drošību
- apdraud skolas personāla drošību
- traucē skolēnam vai citiem skolēniem mācīties

Dažādas formas

Bērniem un pieaugušajiem ar dažāda veida invaliditāti var būt "problemātiska" vai "neparasta" uzvedība.

Tā var ietvert:

- Agresiju (piemēram, sišanu)
- [Sevis ievainošanu](#) (piemēram, galvas dauzīšanu)
- Kaitējumu videi un tās bojāšana (piemēram, lietu mešanu)
- Neatbilstošu vokalizāciju (sliktu vārdu izmantošana vai viena teikuma vairākkārtēja atkārtošana)
- Pašstimulāciju un stereotipisku uzvedību (roku plivināšana)

Jūsu pieredze!

Pastāstiet, ar kāda veida izaicinošu uzvedību jūs saskaraties visbiežāk :

- Agresija
- Sevis ievainošana
- Kaitējums videi un tās bojāšana
- Neatbilstoša vokalizācija
- Pašstimulācija un stereotipiska uzvedība

Precīza izaicinošas uzvedības definīcija

Pat, ja kopumā mēs varam definēt izaicinošu uzvedību pēc tās veida, ir vairāki iemesli, kādēļ ir svarīgi precīzi definēt uzvedību:

- Ja uzvedība ir precīzi definēta, visi darbinieki un skolotāji zina, kā mērķa uzvedība izpaužas, un tāpēc ir vieglāk noteikt, kad tā notiek un to novērtēt

“skolēns kniebj rokā un plēš matus” ir precīzāk, nekā
“skolēns ir agresīvs”

Precīza izaicinošas uzvedības definīcija

Pat, ja kopumā mēs varam definēt izaicinošu uzvedību pēc tās veida, ir vairāki iemesli, kādēļ ir svarīgi precīzi definēt uzvedību:

- Ja uzvedība ir precīzi definēta, intervenci var īstenot konsekventāk

Kad intervence ir izstrādāta, ikviens zina, ko darīt, kad notiek mērķa uzvedība

Precīza izaicinošas uzvedības definīcija

Pat, ja kopumā mēs varam definēt izaicinošu uzvedību pēc tās veida, ir vairāki iemesli, kādēļ ir svarīgi precīzi definēt uzvedību:

- Ja uzvedība ir precīzi definēta, to var labāk uzraudzīt un novērtēt intervences ietekmi

Skaitot, cik reizes skolēns kniebj rokā vai plēš matus, pēc dažiem intervences mēnešiem var novērtēt, vai konkrētā uzvedība mainās vai nē

Jūsu pieredze!

Sniedziet skaidru un precīzu uzvedības definīciju kādam no jūsu skolēniem, kura uzvedība rada grūtības

Jūsu pieredze!

Vai tagad, kad esat sniedzis skaidru uzvedības definīciju, jūs to joprojām uzskatāt par izaicinošu uzvedību?

- apdraud skolēna drošību
- apdraud citu skolēnu drošību
- apdraud skolas personāla drošību
- traucē skolēnam vai citiem skolēniem mācīties

Kas ir izaicinoša uzvedība?

Parasti izaicinoša uzvedība ir prasmju trūkuma rezultāts:

- valodas un saziņas prasmju trūkums
- valodas izpratnes grūtības
- sociālo prasmju trūkums
- patstāvības prasmju trūkums
- emocionālās regulēšanas grūtības

Kas ir izaicinoša uzvedība?

- 10 gadus vecs skolēns, kuram ir autisms, sāk spļaudīties, kad viņam tiek uzdots pildīt uzdevumus, kas viņam nepatīk

Vai viņam šāda uzvedība ir jau no dzimšanas?

Kas ir izaicinoša uzvedība?

- 12 gadus vecs skolēns ar intelektuālās attīstības traucējumiem nepārtraukti atkārtoti vienu un to pašu teikumu

Vai viņam šāda uzvedība ir jau no dzimšanas?

Kas ir izaicinoša uzvedība?

- 7 gadus vecs skolēns ar ģenētisko sindromu sāk mest priekšmetus, kad mamma runā pa telefonu

Vai viņam šāda uzvedība ir jau no dzimšanas?

Faktori, kas ietekmē skolēna uzvedību

- **bioloģiskie un fiziskie faktori**, piemēram, veselības stāvoklis vai invaliditāte
- **psiholoģiskie faktori**, piemēram, emocionālā trauma vai sociālo prasmju trūkums
- **uzvedības/sociālie faktori**, tostarp situācijas, kad skolēna problemātiskā uzvedība ir iemācīta, izmantojot pastiprināšanu, sekas vai pielāgošanos sociālajai pieredzei (skolēns ar mācīšanās grūtībām atkārtoti uzvedas nepieņemami, zinot, ka viņš/viņa tiks izraidīts no klases, un tādējādi viņa/viņas mācīšanās grūtības netiks atklātas)
- **sabiedrības vēsturiskie faktori**, tai skaitā skolēniem, kuru ģimenes locekļiem ir bijusi sarežģīta, dažkārt traumatiska pieredze

Faktori, kas ietekmē skolēna uzvedību

- **skolēnu grupas dinamika** piemēram, iebiedēšana un ņirgāšanās, kliķes, skolēnu apātija vai naidīgums
- **vides faktori**, tostarp trokšņa līmenis klasē vai sēdvietu izvietojums
- **darba klasē organizēšanas problēmas** nekonsekventa darba kārtība, neatbilstoši materiāli vai kultūras atšķirību ignorēšana
- **skolotāja uzvedība**, piemēram, garlaicīgas vai slikti organizētas stundas, pārmērīga reakcija uz sliktu uzvedību vai pārmērīga sodu izmantošana

Jūsu pieredze!

Kurš, jūsuprāt, ir galvenais faktors, kas nosaka jūsu skolēna uzvedību:

- **veselības stāvoklis vai invaliditāte**
- **psiholoģiskie faktori**
- **trauma**
- **iemācīta uzvedība**
- **vides faktori un darba organizēšana**
- **skolotāja uzvedība**

Faktori, kas ietekmē skolēna uzvedību

Daudzos gadījumos izaicinošai uzvedībai nav viena "cēloņa", tā ir vairāku faktoru mijiedarbības rezultāts

Riska faktori un izaicinoša uzvedība

Prevention Science, Vol. 2, No. 4, December 2001 (© 2002)

A Meta-Analytic Inquiry Into the Relationship Between Selected Risk Factors and Problem Behavior

Stacy S. Najaka,^{1,2} Denise C. Gottfredson,¹ and David B. Wilson¹

Problēmuzvedību prognozējošie faktori

Vispārlicecinošākie pierādījumi par saistību starp risku un problemātisku uzvedību:

1. Vāja saikne, uzticība un pieķeršanās skolai ir cieši saistīta ar problemātisku uzvedību
2. Slikti akadēmiskie sasniegumi ir saistīti ar problemātisku uzvedību
3. Sociālo prasmju trūkums ir saistīts ar problemātisku uzvedību

Jūsu pieredze!

Kas tiek darīts jūsu skolā, lai veicinātu skolēnu saikni un pieķeršanos skolai?

Izaicinošas uzvedības raksturojums

Problemātiska uzvedība lielākoties:

- NAV slimības vai patoloģijas tieši izraisīta
- ir patoloģijas izraisītā deficīta sekas
- ir apkārtējās vides netīši veicināta
- ir jūtīga pret dažiem pārmaiņu faktoriem

Kas ir izaicinoša uzvedība?

Skolēns nepiedzimst ar izaicinošu uzvedību.

Lielākoties izaicinoša uzvedība rodas, mijiedarbojoties ar sociālo vidi, fizisko vidi un specifisku sensoro īpašību rezultātā.

Problemātiskas uzvedības ietekme uz skolotājiem un vienaudžiem

Problemātiska uzvedība var ne tikai traucēt skolēnu mācību sasniegumiem, bet arī izraisīt skolotāju izdegšanu, un daudzi pētījumi liecina, ka problemātiska skolēnu uzvedība ir saistīta ar skolotāju izdegšanu

Problemātiskas uzvedības ietekme uz skolotājiem un vienaudžiem

Izdegšana bieži vien izraisa skolotāju zemu pašvērtējumu un depresiju, kas savukārt var ietekmēt skolēnu mācību rezultātus

Jūsu pieredze!

Ko jūs esat pieredzējis, saskaroties ar izaicinošu uzvedību?

Kāda bija izaicinošās uzvedības ietekme uz jums?

Paldies!

Grazie!